

Cuprins

<i>Nota editorului francez.</i>	5
---	---

Partea întâi

CĂUTAREA TATĂLUI

<i>Pe deasupra șaretei.</i>	9
Saint-Brieuc	21
3. Saint-Brieuc și Malan (J.G.)	29
4. Jocurile copilului	37
5. Tatăl. Moartea lui. Războiul. Atentatul	51
6. Familia	69
Bunica	73
Étienne	85
6 <i>bis</i> . Școala	115
Pedepsele	126
Moartea în Algeria	137
7. Mondovi: Colonizarea și tatăl	147

Partea a doua

FIUL SAU PRIMUL OM

1. Liceul	165
Cotețul și tăiatul găinii	187
Joile și vacanțele	192
2. Confuz sieși	225

ANEXE

Fila I	235
Fila II	236
Fila III	238
Fila IV	239
Fila V	240
<i>Primul om</i> (Note și planuri)	241
Două scrisori	277

Albert Camus

Primul om

Traducere din limba franceză
de Ileana Cantuniari

POLIROM
2020

Pedepsele

„Așteaptă, băiete“, spuse dl Bernard. Se ridică cu greu, își trecu unghia arătătorului peste gratiile coliviei canarului, care ciripi și mai frumos: „A! Casimir, ți-e foame, îi ceri lui tata“, și se [duse] spre micul lui birou școlăresc din fundul încăperii, lângă cămin. Scotoci într-un sertar, îl închise la loc, deschise un altul, scoase ceva de-acolo. „Ține“, spuse el, „e pentru tine.“ Jacques primi o carte învelită în hârtie cafenie de băcănie și fără nimic scris pe copertă. Mai înainte chiar de-a o deschide, înțelese că era *Crucile de lemn*, chiar exemplarul din care dl Bernard făcea lectura în clasă. „Nu, nu“, spuse el, „este...“ Voia să spună: e prea frumos. Nu găsea cuvintele. Dl Bernard dădu din capul său bătrîn. „Ai plîns în ultima zi, îți amintești? Din ziua aceea, cartea asta îți aparține.“ Și se întoarse cu spatele pentru a-și ascunde ochii dintr-odată roșii. Se duse iarăși spre birou, apoi, cu mâinile la spate, reveni spre Jacques și, fluturîndu-i sub nas o riglă roșie scurtă și solidă, îi spuse rîzînd: „Îți mai amintești de acadea?“. „Ah, domnule Bernard“, spuse Jacques, „ați păstrat-o așadar! Știți că acum e interzisă.“ „Vax, era interzisă și atunci. Ești martor totuși că mă slujeam de ea!“ Jacques era martor, căci dl Bernard era pentru pedepsele corporale. Pedepsa obișnuită consta doar, e adevărat, în note proaste, pe care le scădea la sfîrșitul lunii din numărul de note dobîndite de elev și care-l făcea să coboare atunci în clasamentul general. Însă, în cazurile grave, dl Bernard nu-și bătea deloc capul, așa cum făceau adesea colegii săi, să-l trimită pe contravenient la director. Acționa el însuși după un ritual neschimbător. „Bietul meu Robert“, spunea el cu calm și păstrîndu-și buna dispoziție, „va trebui să trecem la acadea.“ Nimeni din clasă nu reacționa (poate doar pentru a rîde pe furiș, conform regulii constante a inimii omenești care vrea ca pedepsirea

unora să fie resimțită ca o bucurie de către ceilalți^a). Copilul se ridica, palid, însă în majoritatea timpului încerca să-și țină firea (unii ieșeau din bancă înghițindu-și deja lacrimile și se îndreptau spre catedra alături de care stătea deja dl Bernard, în fața tablei). Tot după ritual, în care intra așadar o urmă de sadism, Robert sau Joseph se ducea el însuși să ia de pe birou „acadeaua” pentru a o înmîna sacrificatorului.

Acadeaua era o riglă de lemn roșu, groasă și scurtă, pătată de cerneală, deformată de creștături și tăieturi, pe care dl Bernard i-o confiscase cu mult timp în urmă unui elev uitat; elevul o înmîna dlui Bernard, care o primea cu aer de obicei zeflemitor și își îndepărta apoi picioarele. Copilul trebuia să-și așeze capul între genunchii învățătorului care, strîngînd din coapse, îl ținea zdravăn. Și, pe fesele astfel înfățișate, dl Bernard plasa, potrivit cu greșeala, un număr variabil de strașnice lovituri de riglă egal repartizate pe fiecare fesă. Reacțiile la această pedeapsă erau diferite de la un elev la altul. Unii gemeau mai înainte chiar de a primi loviturile, învățătorul neclintit făcea atunci remarca că se grăbeau, alții își apărau cu naivitate fesele cu mîinile, pe care dl Bernard le dădea atunci la o parte cu o lovitură neglijentă. Alții, sub arsura loviturilor de riglă, zvîrleau cu sălbăticie din picioare. Mai erau și aceia, dintre care făcea parte Jacques, care încasau loviturile fără să scoată un sunet, tremurînd, și care se întorceau la locul lor înghițind lacrimi mari. În ansamblu, totuși, această pedeapsă era acceptată fără amărăciune, mai întîi pentru că aproape toți acei copii mînceau bătaie acasă, iar corecția li se părea un mod firesc de educație, apoi, pentru că echitatea învățătorului era absolută, pentru că se știa dinainte ce fel de infracțiuni, mereu aceleași, antrenau ceremonia expiatorie, iar toți cei care săreau peste limita acțiunilor ținînd doar

a. sau ceea ce îi pedepsește pe unii îi face pe ceilalți să se bucure.

de nota proastă știau ce riscă, și pentru că sentința era aplicată primilor, ca și celor din urmă, cu o egalitate plină de căldură. Jacques, pe care dl Bernard îl iubea în mod vizibil mult, o încasa la fel ca ceilalți, și fu chiar nevoit s-o încaseze a doua zi după ce dl Bernard își manifestase public preferința pentru el. Atunci când Jacques se afla la tablă și, după un răspuns bun, dl Bernard îl mîngîie pe obraz, fiindcă o voce șușoti: „preferatul“ în clasă, dl Bernard îl lipi de el și spuse cu un fel de gravitate: „Da, am o preferință pentru Cormery, la fel ca pentru toți aceia dintre voi care și-au pierdut tatăl în război. Eu am făcut războiul alături de tații lor și sînt în viață. Încerc să-i înlocuiesc aici măcar pe camarazii mei morți. Și acum, dacă vrea cineva să spună că eu am «preferați», să vorbească!“. Discursul acesta fu primit cu tăcere totală. La ieșire, Jacques întrebă cine-l numise „preferatul“. A accepta într-adevăr o asemenea insultă echivala cu a-ți pierde onoarea. „Eu“, spusese Munoz, un băiat înalt și blond, destul de moale și nesărat, care se manifesta rar, dar care-i arătase întotdeauna antipatie lui Jacques. „Bun“, zise Jacques. „Atunci blestemata de mă-ta^a“. Asta era tot o înjurătură rituală care atrăgea imediat încăierarea, insulta adusă mamei și morților fiind dintotdeauna cea mai gravă pe malurile Mediteranei. Munoz șovăia totuși. Însă ritualul e ritual, așa că vorbiră ceilalți pentru el. „Haide, la cîmpul verde.“ Cîmpul verde era, nu departe de școală, un fel de teren viran unde creștea ici și colo o iarbă firavă, și care era plin de cercuri vechi, cutii de conserve și butoaie putrede. Acolo aveau loc „caftelile“. Caftelile erau pur și simplu dueluri în care pumnul înlocuia spada, dar care ascultau de un ceremonial identic, cel puțin în spirit. Ele vizau de fapt să pună capăt unei certe în care era în joc onoarea unuia dintre adversari, fie că fuseseră insultați ascendenții săi direcți sau strămoșii,

a. și blestemații tăi de morți.

fie că fuseseră desconsiderate naționalitatea sau rasa lui, fie că fusese pîrît sau acuzat de a fi pîrît, furat sau acuzat de a fi furat, sau pentru motive mai obscure așa cum se iscă în fiecare zi într-o societate de copii. Cînd unul dintre elevi considera, sau mai cu seamă cînd ceilalți considerau în locul lui (iar el își dădea seama de acest lucru) că fusese ofensat în asemenea mod încît ofensa trebuia spălată, formula rituală era: „La ora patru, la cîmpul verde“. De îndată ce formula era rostită, agitația se potolea iar comentariile încetau. Fiecare dintre adversari se retrăgea, urmat de prietenii săi. În cursul orelor de clasă care urmau, știrea alerga de la o bancă la alta împreună cu numele campionilor, pe care colegii îi priveau cu coada ochiului, ceea ce afecta drept urmare calmul și hotărîrea proprii bărbăției. Pe dinăuntru, era altceva, și pînă și cei mai curajoși erau distrași de la activitatea lor de neliniște de a pîndi momentul în care aveau să fie nevoiți să-i înfrunte violența. Însă nu trebuia ca cei din tabăra opusă să-l poată ricana și acuza pe campion că „bîție de frică“, conform expresiei consacrate.

Jacques, după ce-și făcuse datoria de bărbat provocîndu-l pe Munoz, bîția de frică oricum din plin, ca de fiecare dată cînd se punea în situația de-a înfrunta violența și de-a o exercita. Însă hotărîrea lui era luată și nu se punea problema nici măcar o sigură clipă, în mintea lui, că ar fi putut da înapoi. Asta era ordinea lucrurilor, iar el știa, de asemenea, că acea greață ușoară care-i strîngea stomacul înainte de acțiune va dispărea în momentul luptei, gonită de propria-i violență, care, de altfel, îi făcea tactic un prost serviciu, tot atît cît îl slujea... și care-l adusese la¹.

În seara luptei cu Munoz, totul s-a desfășurat după ritual. Combatanții, urmați de supporterii lor transformați în îngrijitori și care-i cărau deja ghiozdanul campionului,

1. Pasajul se oprește aici.

ajunseră primii la cîmpul verde, urmați de toți cei pe care-i atrăgea încăierarea și care, pe cîmpul de luptă, sfîrșeau prin a-i înconjura pe adversari, care se descotoroseau de pelerină și de haină în mîinile îngrijitorilor. De data aceea, impetuositatea îi fu de folos lui Jacques, care înaintă primul, fără prea multă convingere, îl făcu să dea îndărăt pe Munoz, care, mergînd de-a-ndăratelea răvășit și parînd cu stîngăcie croșeurile adversarului său, îl atinse pe Jacques în obraz cu o lovitură care-l duru și-l umplu de o mînie devenită încă și mai oarbă din pricina strigătelor, rîsetelor, încurajărilor asistentei. Se năpusti la Munoz, făcu să plouă peste el o grindină de pumni, îl lăsă descumpănit și avu norocul să plaseze un croșeu plin de furie în ochiul drept al nenorocitului, care, complet dezechilibrat, căzu jalnic în fund, plîngînd cu un ochi, în timp ce celălalt i se umflă imediat. Ochiul învinețit – lovitura regală și foarte căutată, deoarece consacra pentru mai multe zile, și încă în chip foarte vizibil, triumful învingătorului – făcu întreaga asistență să scoată urlete de indieni Sioux. Munoz nu se ridică imediat de pe jos, și imediat Pierre, prietenul intim, interveni cu autoritate pentru a-l declara pe Jacques învingător, a-l îmbrăca cu haina, a-l acoperi cu pelerina și a-l lua cu el, înconjurat de un alai de admiratori, în timp ce Munoz se ridica, tot plîngînd, și se îmbrăca în mijlocul unui mic cerc consternat. Jacques, buimăcit de repeziciunea unei victorii pe care n-o nădăjduia atît de completă, abia auzea în jurul lui felicitările și istorisirea luptei deja înfrumusețate. Voia să fie bucuros, era bucuros undeva în vanitatea sa și totuși, în momentul plecării de pe cîmpul verde, întorcîndu-se spre Munoz, o tristețe posacă îi strînse brusc inima, văzînd chipul descumpănit al celui pe care-l lovise. Și află astfel că războiul nu e ceva bun, din moment ce a învinge un om este la fel de amar precum a fi învins.

Pentru a-și completa educația, i se aduse la cunoștință fără întîrziere că stîncă Tarpeian se află lîngă Capitoliu. A doua

zi, așadar, sub ghionturile admirative ale colegilor, se crezu obligat să adopte un aer țănoș și să se împăuneze. Cum, la începutul orei, Munoz nu răspunsese la apel, vecinii lui Jacques comentau absența prin rînjete ironice și făcut cu ochiul către învingător. Jacques avu slăbiciunea să le arate colegilor ochiul pe jumătate închis, umflîndu-și obrazul și, fără să-și dea seama că dl Bernard îl privea, făcu o mimică grotescă ce dispăru cît ai clipi atunci cînd vocea învățătorului răsună în sala dintr-odată tăcută: „Bietul meu preferat“, zise acel impasibil zeflemitor, „ai și tu dreptul, ca și ceilalți, la acadea.“ Triumfătorul fu nevoit să se ridice, să ia instrumentul de chin și, în proaspătul miros de apă de colonie care-l înconjura pe dl Bernard, adoptă în sfîrșit poziția rușinoasă a supliciului.

Afacerea Munoz nu avea să se încheie cu această lecție de filozofie practică. Absența băiatului dură două zile, iar Jacques se simți vag neliniștit, în ciuda aerelor lui țănoșe, cînd, în a treia zi, un elev înalt intră în clasă și-l anunță pe dl Bernard că directorul îl chema pe elevul Cormery. Nu erai chemat la director decît în cazuri grave, iar învățătorul, înălțîndu-și sprîncenele groase, spuse doar: „Grăbește-te, țințărelule. Sper că n-ai făcut vreo prostie“. Jacques, cu picioarele ca de cîrpă, îl urmă pe elevul cel înalt de-a lungul galeriei de deasupra curții cimentate și plantate cu arbori de piper, a căror umbră firavă nu te apăra de căldura toridă, pînă la biroul directorului, care se afla la celălalt capăt al galeriei. Intrînd, primul lucru pe care-l văzu în fața biroului directorului fu Munoz încadrat de o doamnă și un domn cu aer posomorît. În ciuda ochiului tumefiat și complet închis care-l desfigura pe colegul său, avu o senzație de ușurare că-l vede în viață. Dar nu avu timp să-și savureze ușurarea. „Tu ești cel care și-a lovit colegul?“, spuse directorul, un omuleț chel, cu chip trandafiriu și voce energică. „Da“, spuse Jacques cu voce slabă. „V-am spus-o doar, domnule“, zise doamna. „André nu-i un derbedeu.“ „Ne-am

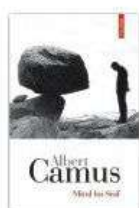

PREMIUL NOBEL PENTRU LITERATURĂ

„Citi pe mormînt data naşterii tatălui său, pe care descoperi cu prilejul acela că n-o cunoştea. [...] Brusc, îl izbi un gînd care-l zgudui aproape fizic. Avea patruzeci de ani. Omul înmormîntat sub lespedeza aceea şi care fusese tatăl său era mai tînăr decît el.

Şi valul de tandreţe şi de milă care-i umplu brusc inima nu era mişcarea sufletească ce-l poartă pe fiu spre amintirea tatălui dispărut, ci compasiunea emoţionată pe care un om matur o resimte în faţa copilului pe nedrept asasinat – ceva nu era aici în ordinea firească a lucrurilor şi, la drept vorbind, nu exista nici o ordine, ci doar nebunie şi haos acolo unde fiul era mai în vîrstă decît tatăl. Înşiruirea timpului însuşi se sfărîma în jurul lui, nemişcat între acele morminte pe care nu le mai vedea, iar anii încetau să se mai orînduiască urmînd acel mare fluviu care curge spre propriul capăt.“

Albert Camus

În Seria de autor Albert Camus
va apărea:
Mitul lui Sisif

ISBN 978-973-46-8133-4

www.polirom.ro

Carte publicată şi în ediţie digitală